

Varghistorier från 1800-talets Västerfärnebo

Ännu vid 1800-talets mitt var vargen ett fruktat rovdjur i vår del av Sverige. Skomakaren Carl August Spångberg (1855-1940) från Västerby i Västerfärnebo har i några upptecknade minnen berättat om 1800-talets vargatider i sin hemsocken.

Förr i tiden ansågs det förenat med stor livsfara att obehäpnad och på egen hand möta en varg. För en hel flock kunde varken människa eller djur freda sig. Hundar brukade skyddas genom att de försågs med s k halspansar, ett grovt halsband som runtom var försett med långa och vassa järntaggar. Tack vare detta kunde även en hund klara livhanken vid ett angrepp.

En av Carl August Spångbergs skildringar återger hur kronolänsman Carl Johan Lehnbergs hustru från byn Berg i Västerfärnebo en vinterdag på 1860-talet skulle resa in till Sala i ett ärende. Med sig hade hon endast sin hund Fellov. På hemvägen i närheten av Gullvalla mosse skyggade plötsligt hästen tillbaka för något och satte hastigt av i sken hemåt. Det sista hon hörde var hur hunden med ett vrål kastade sig ut på mossen. När den inte dök upp på hela natten gav sig länsman Lehnberg dagen efter ut för att söka efter den fyrfotade familjemedlemmen. Man hade förstås sina aningar om att det varit varg framme och misstanken besannades när den illa sönderrivna hunden påträffades. Talrika blodspår och hårtussar ledde till fyndplatsen. Kronolänsman Lehnbergs chockade hund Fellov lär ha sovit ett helt dygn efter den otäcka händelsen, men klarade sig med livet i behåll.

Segrande ur en strid med varg gick också den stora svingalt som sammandrabbade med en varg på ett gärde i Björnsbo en höstkväll på 1800-talet. Galten gick omkring och bökade efter något ätbart när vargen uppenbarade sig alldeles i närheten. Den gjorde sig redo att gå till anfall, men galten var beredd och vred sig hela tiden så att huvudet riktades mot vargen. När den slutligen rusade till anfall gjorde galten ett hastigt sidokast med huvudet. En av de kraftiga betarna slet på så vis upp ett stort hål på vargens buk. Maginnehållet rann ut och vargen dog. Därefter fortsatte galten lugnt sitt födosökande som om inget hade hänt.

På 1840-talet bodde en häradsskrivare Essén i Västerby. En vinter uppdrog han åt en av sina arbetare att hämta grus i åsen ovanför byn Backa. Körningarna pågick under flera dagar och lassen drogs av oxar, vilka efter hand blev väl förtroagna med körvägen. En dag var det särskilt bistert och som skydd mot den isande vinden lindade arbetskarlen ett hästtäckte runt ansiktet och hukade sig ner i skrindan medan oxarna drog ekipaget över de blåsiga vidsträckta gårderna i Salbo. Plötsligt brölade oxarna som illavarslande tecken på att något inte stod rätt till. När han tittade upp ur skrindan fick han syn på fem vargar redo att anfälla oxarna. Han handlade kvickt, slängde sig ur släden och rusade med utbredda armar in i vargflocken, som överraskades av hans stora mod. De ryggade tillbaka så pass att han kunde sträcka sig efter ett järnspett och med detta som vapen skrämja bort hela vargflocken.

Riktigt makabert slutade episoden om den stackars korpralen vid Västmanlands regemente, som efter ett vintermöte skulle passa på att göra ett annat ärende

under hemfärden. Detta skulle uträttas på andra sidan en sjö varför han tog genvägen över det tillfrusna vattendraget. När han inte kommit hem på kvällen tillkallade hustrun folk som gav sig ut att söka efter honom. Carl August Spångberg berättar:

"De sökande fingo snart sikte på några mörka föremål på isen, som visade sig vara fyra döda vargar, ett längre stycke derifrån krälade ännu en varg, lefvande men med frambenen afhuggna. Korpralen hade synbarligen anfallits af en vargflock och med sitt sidovapen - den s k huggaren (halfmeter lång, mycket tung sabel i läderslida) - förpassat fem vargar till annan jaktmark. Som det ej visade sig spår af korporalen fortsattes sökandet och snart anträffades ännu en valplats, men där sågs inga döda vargar, endast trasor af korporalens uniform, hans afgnagda hufvudskål (kraniet) samt huggaren, krökt och skadad men fastfrusen i sin läderslida.."

Uppenbarligen hade korpralen anfallits av vargarna, dödat ett antal och stuckit tillbaka den blodiga huggaren i läderslidan. När sedan nya vargar dök upp hade den frusit fast och var oåtkomlig för honom.

Det fanns flera sätt att fånga och döda varg på. Det effektivaste fångstsättet var s k vargskall, för övrigt ett kommunalt åliggande. Det gick till så, att mycket stora och grova nät uppspändes på en plats som "skallfogden" utsett. Därefter uppådades ett antal män som från alla håll omringade nätet och under ett hiskeligt oväsen drev vargarna in mot nätet, där de intrasslades och med lätthet kunde dödas.

I Västerfärnebo berättas hur en varg fångad på detta vis med särskilt stor grymhet slogs till döds med en yxa. Vargen stänkte dock saliv eller fradga i ansiktet på sin baneman, vilken efteråt sägs ha fått långvariga och svårläkta sår på de ställen saliven träffade.

De kommunala vargnäten i Västerfärnebo förvarades ännu i början av 1900-talet på socknens kyrkvind.

Lars Östlund